

Теофіл РЕНДЮК,
доктор історичних наук,
директор Інституту добросусідства

ДО ВИТОКІВ УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН: ПРОБЛЕМА УКРАЇНЦІВ В РУМУНІЇ

Проголошення Третім Універсалом Центральної Ради від 7 листопада 1917 р. Української Народної Республіки (УНР) стало для мільйонів етнічних українців, які на той час проживали в сусідніх з Україною країнах, потужним сигналом до посилення започаткованого за часів Першої світової війни об'єднавчого руху з метою формування нової та незалежної соборної Української держави. Цей природний процес охопив і сусідню з Україною Румунію, яка, користуючись тотальним військово-політичним хаосом, що виник внаслідок розпаду протягом 1917–1918 рр. двох антагоністичних імперій — Російської та Австро-Угорської, у квітні 1918 року інкорпоровала до свого складу Бессарабію, а в листопаді того ж року — і всю Буковину, де з давніх часів проживало автохтонне українське населення. У Бессарабії етнічні українці становили більшість населення в Хотинському, Акерманському та Ізмаїльському повітах, а на Буковині — в її північній частині, хоча і на півдні цього краю існували десятки населених пунктів з переважною частиною українців або зі змішаним складом населення, де вони формували значну частину.

Торкаючись загальної чисельності українців Румунії після Першої світової війни, Український інститут в Берліні свого часу наводив цифру в 1,2 млн осіб, хоча це було критично сприйнято румунською стороною. Своєю чергою, тижневик української еміграції «Тризуб» у числі 4–5 від 22 січня 1928 р. писав про те, що в Румунії на той час проживало щонайменше 1,5 млн українців, зокрема й у північній частині Буковини — 400 тис., на території Бессарабії та Добруджі — 600 тис. та на Мармарошині — 100 тис. осіб.

Основною причиною підвищеного інтересу тодішньої офіційної української влади до цього важливого питання стала гостра необхідність належного забезпечення прав і свобод етнічних українців, які поза їхньою волею опинилися в межах Румунії.

Вперше питання щодо майбутньої долі українців Бессарабії було порушено на засіданні Української Центральної Ради (УЦР) 25 липня 1917 р., під час якої член виконкому Всеукраїнської ради селянських депутатів З. Висоцький небезпідставно заявив про те, що в Бессарабії «єсть повіти, які заселені українцями, і вони нічого не будуть мати проти прилучення до України». З часом таке прагнення українського населення, яке компактно проживало в південних, східних та північних повітах Бессарабії, підтвердилось проведеними у цих повітах

зборами, під час яких схвалювалися конкретні рішення з цього питання. Так, надзвичайне Акерманське повітове земське зібрання 16 січня 1918 р. ухвалило рішення «приєднатися до Української Республіки». Аналогічні рішення наприкінці 1917 — на початку 1918 року були схвалені відповідними зібраннями Ізмайльського, Бендерського, Сорокського та Хотинського повітів Бессарабії.

Водночас ліва частина створеного у жовтні 1917 року «Сфатул Церій» — законодавчого органу Молдавської Народної Республіки та його члени від національних меншин — українців, болгар, гагаузів та німців — наполягали на зверненні до УЦР з проханням ввести до Бессарабії українські війська. Проте їх вплив, зокрема українських представників у «Сфатул Церій», зокрема й через незначне чисельне представництво, був недостатнім для схвалення такого важливого політичного рішення. Так, у надісланій у березні 1918 року інформації Кишинівського українського комісара І. Ліскуна на адресу голови Ради Народних Міністрів УНР В. Голубовича про утворення та діяльність громадських організацій з метою захисту українського населення Бессарабії зазначалося про недостатній рівень представництва місцевої української громади у «Сфатул Церій»: «...на 20% української людності в Бессарабії повинно було бути представників 30 чоловік, а їх було тільки 15, в сей же час тільки 12 чоловік». За таких обставин, Український комісаріат продовжував «свою працю на користь України, керуючись глибоким переконанням національної ідеї і йдучи на зустріч потребам української людності в Бессарабії...».

Зі свого боку, румунська сторона виявилася задоволеною тим, що «для задністровських румунів було зарезервовано 4 місця у Центральній Раді у Києві», що по суті підтверджувало демократичний принцип у підходах щодо забезпечення прав національних меншин, які проживали на території Української Народної Республіки.

Захист прав буковинських та бессарабських українців, поруч з актуальними для кінця 1917 — початку 1918 року питаннями військового, політичного та економічного характеру, стало предметом активного політичного діалогу між Україною та Румунією, починаючи з доби Центральної Ради. Румунія однією з перших зарубіжних країн визнала Українську державу де-факто, виявила зацікавленість у розвитку торговельно-економічних відносин з Україною і навіть була готова поставляти зброю в обмін на промислові товари. Однак незабаром у двосторонніх відносинах виникли надзвичайно гострі й складні проблеми щодо розподілу майна і спірних територій у Бессарабії та Північній Буковині. Якщо перше питання вдалося досить швидко врегулювати на підставі взаємного компромісу, то буковинські й бессарабські землі стали центральною темою гострого і тривалого діалогу. З метою налагодження взаємовідносин між двома країнами у грудні 1917 року при Генеральному Секретаріаті УНР було акредитовано офіційного представника Румунії — генерала К. Коанде, якого 15 січня 1918 р. було поінформовано про позицію керівництва держави щодо бессарабського питання. У разі надання Румунією військової допомоги, необхідної тоді для протистояння більшовицькому наступу на УНР (яку так і не було надано), українська сторона заявила про готовність дотримуватися принципу «вільного виявлення своєї волі бессарабським населенням», що автоматично передбачало врахування права етнічних українців Бессарабії на долучення до України. Це була глибоко продумана концепція голови Центральної Ради М. Грушевського, яка у концентрованому вигляді була доведена до відома офіційного представника Румунії. На жаль, у своєму донесенні до Бухареста К. Коанде представив суть українського підходу до бессарабського питання у спотвореному вигляді, що стало предметом тривалого обговорення політиків, дипломатів, науковців і журналістів двох країн. Таким чином, представлена генералу К. Коанде офіційна позиція керівництва УНР з бессарабського питання стала, водночас, і другим оприлюдненням української позиції щодо майбутньої долі українців Бессарабії.

Своєю чергою, у порядку обміну офіційними представниками, при Раді Міністрів Королівства Румунії було делеговано Українську військову місію УЦР на чолі з А. Галіпом, який систематично інформував Київ про ставлення румунської сторони до інтересів України в цілому, зокрема і щодо українського руху в Бессарабії та на Буковині.

Проте «Сфатул Церій» наприкінці 1917 року став відверто схилитися до Румунії. До того часу відносини УНР та Молдавської Народної Республіки в межиріччі Прута й Дністра здійснювалися на основі «спільної боротьби з більшовицькою анархією». Сторони навіть погодилися відкласти до кращих часів розв'язання територіальних проблем — майбутню долю Хотинщини, де українці становили 79% населення, і Придунав'я, де українців було 36,6%. Але союзницькі стосунки двох урядів виявилися нетривалими. У грудні 1917 року «Сфатул Церій» запросив до Бессарабії румунські війська «для наведення порядку», які впродовж 2,5 місяців зайняли її включно з етнічно українськими землями.

Слід зазначити, що вимушений відхід 26 січня 1918 р. з Києва членів Центральної Ради та Ради Народних Міністрів під тиском наступаючих більшовицьких військ, підготовка та підписання Брестського мирного договору представниками Української Народної Республіки та Центральних держав від 9 лютого 1918 р., складна військово-політична ситуація навколо УНР загалом спричинило те, що бессарабське питання з його етнополітичним складником випало на певний час з погляду української сторони. Великим недоліком української дипломатії того часу слід вважати той факт, що це питання не порушувалося нею під час переговорів у Бресті. Проте на другий день після повернення до визволеного Києва — 3 березня 1918 р. голова Ради Народних Міністрів і народний міністр закордонних справ УНР В. Голубович надіслав урядам Центральних держав та Румунії ноту, в якій зокрема зазначалося, що «всяка зміна бувшої румунсько-російської границі, особливо в її північній і полудневій частинах, глибоко порушує політичні і економічні інтереси УНР». Це було сміливим та прямим попередженням Румунії про неприпустимість приєднання всієї Бессарабії, але занадто спізнілим кроком, оскільки румунські війська на той час окупували фактично всю територію цієї колишньої російської губернії. Факт окупації визнається і самими румунськими авторами. Так, румунський історик бессарабського походження А. Болдур (1886–1982) у своїй праці «Історія Бессарабії» зазначав: «13 січня 1918 р. румунські війська під керівництвом генерала Броштяну наблизилися до Кишинєва та окупували його». Незабаром те ж саме, при всіх формальних заявах про невтручання у внутрішні справи Молдавської Народної Республіки, сталося з усією територією Бессарабії. У цьому кровно був зацікавлений румунський прем'єр-міністр та генерал О. Авереску — походженням з південнобессарабського села Бабеле (нині с. Озерне Ізмаїльського району Одеської області), який особисто керував вступом румунських військ до Бессарабії, вбачаючи у цьому, мабуть, виконання свого найвищого обов'язку перед Румунією, за що незабаром отримав звання маршала.

Слід окремо наголосити, що з повним захопленням території Бессарабії румунськими військами діалог щодо подальшої долі українського населення цієї колишньої російської провінції отримав чітке політичне забарвлення і став одним з основних проблемних питань взаємовідносин Української Народної Республіки доби Центральної Ради, Української Держави періоду Гетьманату, Директорії Української Народної Республіки, Української Радянської Соціалістичної Республіки та Радянського Союзу загалом, з одного боку, та Королівською Румунією — з іншого, до його остаточного вирішення у 1940 році.

З усвідомленням українською стороною реальної загрози для національних інтересів УНР здійснених військових, етнотериторіальних та етнополітичних кроків Румунії по відношенню до повітів Бессарабії, заселених українцями, бес-

сарабське питання стало частіше розглядатися вищим керівництвом держави. Так, втретє етнічний аспект бессарабського питання було порушено під час засідання Малої Ради від 12 березня 1918 р., коли її член М. Салтан зробив запит В. Голубовичу, складовою частиною якого був такий пункт: яких заходів може вжити керівник українського зовнішньополітичного відомства, «щоб остаточне вирішення долі Бессарабії відбулося за участі представництва УНР і беручи на увагу етнографічний склад та бажання населення Бессарабії...».

Вчетверте питання щодо майбутньої долі українців Бессарабії було широко обговорено на засіданні Малої Ради 15 березня 1918 р., під час якого з програмною доповіддю з цього питання виступив сам М. Грушевський. Голова УЦР запропонував цілком реалістичний та такий, що відповідав національним інтересам УНР, план вирішення проблеми, пов'язаної з долею етнічних українців південних та північних повітів Бессарабії. Так, першим президентом України було запропоновано дотримуватися при вирішенні зазначеного вище важливого для України питання принципу «розгранічення інтересів української та молдовської людності в Бессарабії». Як справедливо зазначає відомий український історик В. Матвієнко, керівник УНР офіційно задекларував відмову Києва від претензій на райони губернії з переважанням молдовського населення. Водночас, з посиланням на М. Грушевського, підкреслюється, що у випадку виявлення титульним населенням Бессарабії «охоти злучитися з Румунією», то з боку УНР «не буде ніякого наміру обмежити те законне право... кожного народу, який виявляється хазяїном землі, злучитися з тою чи іншою державою». Важливим є також те, що голова УЦР навіть не ставив під сумнів права етнічних українців південних та північних повітів Бессарабії на приєднання до України. У цьому контексті він, посиляючись на чисельні звернення мешканців цих повітів до Центральної Ради з проханням приєднання до УНР, зокрема зазначив, що з ними «очевидно, треба буде рахуватися». На нашу думку, об'єктивна позиція М. Грушевського була єдино правильною у тій складній ситуації весни 1918 року і може слугувати взірцем у підходах до вирішення етнополітичних проблем на міждержавному рівні.

Слід зазначити, що призначення 5 квітня 1918 р. М. Галагана першим посланником Української Народної Республіки при Раді Міністрів Королівства Румунії відбувалося у складних політичних умовах — за чотири дні до того, «як бессарабський Сфатул Церій проголосив приєднання цілої Бессарабії до Румунії», — зазначав у своїх спогадах М. Галаган. Тому першим завданням, яке поставив перед собою М. Галаган перед виїздом до м. Ясси, де у 1918 році тимчасово перебував румунський уряд у зв'язку із захопленням Бухареста збройними силами Німеччини та Болгарії, було, як він сам зазначав у своїх мемуарах, погодити з керівництвом держави можливі кроки щодо захисту інтересів «української частини людності Бессарабії». Перший посланник УНР перед своїм виїздом до Румунії обґрунтовано очікував, що «українська влада... буде домагатись запевнення в тій чи іншій формі прав української меншості на території Бессарабії». Сподівання М. Галагана перетворилися на чіткі директиви після відповідних зустрічей з головою ради міністрів В. Голубовичем та особливо з головою Української Центральної Ради М. Грушевським.

Отримавши повноваження (Вірчі грамоти) на виконання обов'язків посланника УНР при уряді Королівської Румунії, в яких чітко було зафіксовано готовність офіційного Києва «закріпити мирні і дружні відносини між Королівством Румунії і Українською Народною Республікою», М. Галаган вирушив до Ясс, де 9 квітня він був поставлений перед фактом приєднання Бессарабії до Румунії. Внаслідок цього, — писав у своїх мемуарах посланник УНР, «вся етнографічно українська частина Бессарабії опинилася під протекторатом Румунії; правильніше буде навіть сказати, що за допомогою Бессарабської Директорії Румунія вже управляла цілою Бессарабією». За таких обставин перед М. Галаганом стало принципове питання — чи буде Українська Народна Республіка «проте-

стувати проти такого рішення Сфатул Церій, зважаючи на те, що те рішення було прийнято під загрозою багнетів румунських вояків, які були введені в залу засідання під час голосування — отже, тим знасилувано волю заступників населення й ушкоджено інтереси української частини людності Бессарабії?».

Слід зазначити, що керівництво УНР невідкладно відреагувало на рішення «Сфатул Церій» від 9 квітня 1918 р. Обговоривши справу про анексію Бессарабії Румунським Королівством, Українська Центральна Рада на своєму засіданні від 13 квітня 1918 р. схвалила резолюцію, в першому пункті якої чітко зазначалося, «що вона не визнає рішення „Сфатул-Церій” про прилучення Бессарабії до Румунського Королівства актом вільного виявлення волі всіх народів, проживаючих на території Бессарабії», маючи на увазі, насамперед, сотень тисяч етнічних українців, які на той час мешкали у Дністровсько-Прутському міжріччі. Тому, — підкреслювалось у резолюції Центральної Ради, — «Українська Народна Республіка вимагає здійснення вільного бажання мешканців тих частин Бессарабії, які заявили або вільно виявляють свою волю прилучитися до Української Народної Республіки».

У другому пункті зазначеної резолюції Центральної Ради доручалося «Раді Народних Міністрів звернутися до Румунії, а також до держав Почвірного союзу з нотою протестом проти той системи утисків і насильств над населяючими Бессарабію національностями», маючи на увазі насамперед права і свободи представників української громади регіону. У цьому контексті зазначалось, що, «не вважаючи Бессарабську справу від 9 квітня за вирішену, Українська Центральна Рада доручає Раді Народних Міністрів вжити всіх заходів, які будуть до її розпорядження, аби в найкоротшим часі було вирішено долю Бессарабії в порозумінні з Українською Народною Республікою й за свобідним виявом волі всього населення Бессарабії».

На виконання доручення УЦР Міністерство закордонних справ 19 квітня 1918 р. надіслало румунському урядові в Яссах ноту № 1512 за підписом голови Ради Народних Міністрів УНР В. Голубовича, яка включала зміст зазначеної вище резолюції УЦР та посилання на «повідомлення п. Галіпи, свого особливого посланця в Румунії, котре свідчить про щирі прихильність Румунського Уряду і народу щодо України». У зв'язку з цим у ноті було висловлено надію, що обидві сторони дійдуть згоди у складному питанні щодо Бессарабії. Нота завершилась повідомленням про те, що посланник УНР при уряді Королівської Румунії «п.Галаган вже виїхав до Румунії і Уряд має надію, що в цей час він вже в офіційних зносинах з Румунським Урядом».

У квітні 1918 р. Міністерство закордонних справ УНР надіслало румунському урядові в Яссах і інше звернення, в якому наголошувалося на тому, що уряд УНР систематично отримував звернення від населення північної, східної та південної Бессарабії з проханнями захисту його національних інтересів. У зв'язку з цим Рада Народних Міністрів УНР повідомляла урядові Королівської Румунії про наміри направити до головних міст Бессарабії повноважних комісарів та просив не чинити їм перешкод і забезпечити їхню недоторканність.

Ці документи стали початком жвавого, тривалого та принципово важливого нотного обміну між зовнішньополітичними відомствами Української Народної Республіки доби Центральної Ради та Української Держави, з одного боку, та Ради Міністрів Королівства Румунії — з іншого, в ході якого українська сторона послідовно відстоювала право етнічних українців північної та південної Бессарабії на самовизначення та можливого прилучення регіонів їх компактного проживання до України. Так, 3 травня 1918 року румунський уряд надіслав ноту-відповідь № 2527 на ноту МЗС УНР від 19 квітня того ж року за підписом міністра закордонних справ Румунії К. Аріона, у першому пункті якої приверталась увага до того, що «всі національні меншини Бессарабії, пропорційно представлені у „Сфатул-Церій”,

повинні підпорядкуватися... більшості», тобто визнати факт приєднання Бессарабії до Румунії. При цьому не зазначалося, що рішення «Сфатул Церій» від 9 квітня 1918 р. про приєднання Молдавської Народної Республіки до Румунії приймалося за умов воєнної окупації Бессарабії, присутності в залі засідань румунських військових та політичних діячів на чолі з новопризначеним прем'єр-міністром Королівської Румунії О. Маргіломаном, які разом, до і після проголошення акту об'єднання, здійснювали цілеспрямований тиск на молдовський політикум, зокрема і шантажного характеру, з метою отримання бажаного результату. У другому пункті румунської ноти на зазначене вище повідомлення уряду УНР про те, що він систематично отримував звернення від населення північної, східної та південної Бессарабії з проханнями захисту його національних інтересів, цинічно зазначалося, що «румунському Уряду невідомий жодний регіон Бессарабії, де населення назвало би себе українським та вимагало б приєднання до України». Така заява повністю суперечила реаліям того часу, зафіксованим у першому пункті ноти, де йшлося про те, що всі національні меншини Бессарабії, зрозуміло, що і українці, були «пропорційно представлені у „Сфатул Церій”». На особливу увагу заслуговує твердження румунської сторони про те, що «неспростовним фактом є те, що по той бік Дністра проживає чисельне румунське населення, по відношенню до якого румунська Бессарабія, а, як наслідок, сьогодняшня Румунія могла б вимагати прав, ідентичних з тими, яких Україна вимагає по відношенню до українців Бессарабії».

Фактично цим самим уперше у відносинах між Україною та Румунією зафіксована спроба румунської сторони на офіційному рівні просувати теорію про масове заселення Дністровсько-Бузького межиріччя та південних областей України «етнічними румунами», яку активно розвивав професор та один з ректорів Чернівецького університету міжвоєнного періоду І. Ністор. Спекулюючи на окремих географічних й топонімічних назвах, а також на прізвищах молдован-переселенців до Дністровсько-Бузького регіону часів царської Росії, І. Ністор у своїх працях «Історія румунів Трансністрії», «Румуни за Дністром», «Трансністрианські румуни», «Давність румунських поселень за Дністром» тощо, активно просував ідею про те, що ці українські території мають належати румунам. Під час Другої світової війни ця теорія стала основою розробки пронізаного профашистським духом плану створення «етнічно однорідної Румунії, яка б охопила всіх румунів» шляхом «здійснення тотального обміну населенням», автором якого був тодішній директор Центрального інституту статистики Румунії С. Мануїле, який 15 жовтня 1941 р. вручив військовому диктатору І. Антонеску спеціальний меморандум з цього питання. Згідно з ним 991 265 етнічних українців та росіян/липован з території Бессарабії, Буковини та дельти Дунаю протягом 1942–1943 рр. мали б бути примусово вислані за Дністер, а звільнені внаслідок такої операції простори планувалося заселити 800 000 румунів, які, за румунською оцінкою, на той час проживали на схід від Дністра.

Повертаючись до змісту ноти румунського уряду від 3 травня 1918 р., слід підкреслити, що для обґрунтування своїх поспішних дій щодо включення Бессарабії до складу Румунії у третій статті звернення до української сторони основний наголос робився не лише на етнічне, а й на історичне право Румунії на Прутсько-Дністровське межиріччя. «Бессарабія, — підкреслювалось у ноті, — з історичної та етнічної точки зору є румунською країною, належачи до корони Молдови з моменту утворення цього князівства у XIV столітті і до її захоплення царською Росією у 1812 році».

У п'ятому пункті ноти румунська сторона категорично відхиляла «протести Центральної Ради проти системи репресій та порушень прав національностей, які проживають у Бессарабії». З цього приводу зазначалося, що «...є абсолютно неточним, що у Бессарабії нібито існує подібне порушення прав». Більше того, висловлювалося сподівання, що «...нова демократична Республіка зречеться від

системи колишньої Російської імперії нехтування прав інших народів, якщо це не співпадало з її інтересами або з власним баченням», що, разом узятє, не було прийнято українською стороною.

Таким чином, з перших місяців встановлення дипломатичних відносин між Українською Народною Республікою та Королівською Румунією проблематика національних меншин стала однією з основних питань політичного діалогу між двома країнами. Українська дипломатія як УНР доби Центральної Ради, так і Української Держави періоду Гетьманату найактивнішим чином підключилася до відповідальної справи захисту прав та інтересів етнічних українців, які поза своєю волею опинилися в межах Великої Румунії. На інтенсивності українсько-румунського «нотного» листування одразу не відбилася навіть зміна 29 квітня 1918 р. форми державного ладу в Україні — перехід від УНР М. Грушевського до Української Держави на чолі з гетьманом П. Скоропадським. В Яссах М. Галаган залишився на своєму посту керівника української дипломатичної місії до 1 липня 1918 р., що певною мірою забезпечило послідовність представлення позиції української сторони з національного питання перед урядом Королівської Румунії. Це виявилось важливою обставиною за умов продовження протягом травня–червня 1918 року активного обміну нотами між Києвом та Яссами, де тимчасово продовжував перебувати румунський уряд. Так, 18/5 травня 1918 р. Міністерство закордонних справ Української Держави надіслало уряду Королівської Румунії в Яссах ноту № 2928 з семи пунктів, яка спровокувала розгорнуту відповідь румунської сторони щодо бачення нею політичного статусу Бессарабії в цілому і стосовно історичних, статистичних та етнічних аспектів населення по обидві сторони Дністра — українців на правому березі та румунів — на лівому. Насамперед, у ноті заперечувалося право «Сфатул Церій», створеного у надзвичайних умовах, в яких восени 1917 року перебувала Молдавська Демократична Республіка, «через що він виявився неспроможним слідувати загальноприйнятому способу для нормальної організації національного представництва», на роль представницького органу, який би відповідав інтересам усіх національностей, зокрема і українців, що проживали на той час у Дністровсько-Прутському регіоні. Водночас аргументовано спростовувалося право Румунії на володіння всією Бессарабією. Уряд Української держави, зокрема, чітко заявляв, «що добре відомо, що молдовани не становлять більшість населення Бессарабії, що ця більшість належить немолдавським народам, серед яких налічується багато українців».

За місяць — 19 червня 1918 р. з Ясс до Києва була надіслана розгорнута нота-відповідь за підписом того ж міністра закордонних справ Румунії К. Аріона, в якій не лише окремими пунктами надано відповідь українській стороні, а й представлялась румунська позиція з багатьох аспектів, пов'язаних з офіційним визнанням румунської колонізації територій, розташованих на схід від Прута і навіть до Бугу. Так, у румунській ноті зазначалося, що «протягом XIII та XIV століть декілька потужних хвиль румунської імміграції з Трансільванії перейшли Карпати та поселилися на Буковині, у Молдові, Бессарабії і навіть за Дністром». Далі автори ноти забули про «існування єдиної румунської нації» і стали стверджувати, що і «молдовські селяни шукали по той бік Дністра захист від безкінечних боїв та воєн, які поливали кров'ю Молдову. Румунські колоністи поселилися, таким чином, у значній кількості у регіоні між Дністром та Бугом». Тобто румунська сторона сама визнала колоністський, імміграційний характер румунського населення на Буковині, у Бессарабії та на сході від Дністра, що не втрачає політичної та наукової актуальності і сьогодні.

Водночас важливим є те, що в ноті зазначено факт існування в Бессарабії українського населення, яке «поселилося у Хотинському повіті та на правому березі Дністра». Загалом в документі йшлося, що «в Бессарабії чисельність українців сягає 210 000 осіб».

Таким чином, перший етап розвитку українсько-румунських відносин позначився жвавим обговоренням, зокрема у формі офіційного обміну нотами між зовнішньополітичними відомствами УНР та Румунії, проблематики національних меншин, насамперед українців Бессарабії.

Загарбницькі дії румунського уряду мали активний опір з боку українсько-го населення регіону. Серед протестів проти нової румунської влади особливе місце посіло повстання на Хотинщині у січні 1919 року. Повстанці створили Бессарабську Директорію, яка почала переговори з урядом С. Петлюри. Проте Директорія, через слабкість своїх внутрішніх і зовнішніх позицій намагалася не ускладнювати стосунків з Румунією і не прийшла на допомогу повстанцям-українцям Хотинщини.

Наприкінці 1918 року українсько-румунські суперечності ще більше загострилися через окупацію румунами Північної Буковини. У 1916 році російський уряд пообіцяв передати цю тоді австро-угорську провінцію Румунії як винагороду за участь у війні на боці Антанти. Це суперечило настроям більшості населення Буковини. З листопада 1918 року Буковинське віче в Чернівцях ухвалило рішення про приєднання переважної частини населених українцями Чернівецького і Серетського повітів до Великої України. Проте Бухарест, ігноруючи волевиявлення українського народу і принцип самовизначення народів, впродовж 5–12 листопада 1918 року захопив Північну Буковину. При цьому було завдано відчутного удару по лівому флангу армії ЗУНР, що вела важкі бої проти поляків і не чекала такого віроломства від румунів, які просунулися аж до Покуття.

Попри все, уряди УНР та ЗУНР намагалися відстоювати свої права на Бессарабські й буковинські землі на Паризькій мирній конференції (1919). Однак відчайдушні зусилля українських дипломатів на чолі з Г. Сидоренком, А. Марголіним та В. Панейком ні до чого не привели. Зокрема, ця конференція санкціонувала загарбання Румунією Північної Буковини і Бессарабії, внаслідок якого близько 900 тис. українців опинились у складі Королівства Велика Румунія.

Масове незадоволення політикою радянського уряду призвело до того, що на території Румунії після громадянської війни знайшли притулок майже 15 тис. українських патріотів — представників української військової та політичної еміграції, які вели активну боротьбу за відновлення незалежності України.

У 20–30-ті роки відносини між Румунією та УРСР залишалися вкрай напруженими. СРСР не визнавав приєднання Бессарабії до Румунії, вважаючи цю територію загарбаною. На радянських картах того часу межиріччя Дністра і Прута позначалось як землі, що входять до складу радянської України. Після того як всі спроби врегулювати цю проблему дипломатичним шляхом закінчилися провалом (Варшавські конференції 1921, 1923 рр., Віденська конференція 1924 р.), радянський уряд обрав шлях розв'язання конфлікту створенням у 1924 році на українських землях, на лівому березі Дністра, молдавської автономної державності у складі УРСР та підготовки до включення Бессарабії до складу Радянського Союзу у 1940 році.

Teofil RENDIUK,
Doctor of Historical Sciences,
Director of the Institute of Good Neighbourliness

*Diplomatic
Ukraine*

ORIGINS OF UKRAINIAN-ROMANIAN DIPLOMATIC RELATIONS: UKRAINIANS ISSUE IN ROMANIA

Abstract. The article describes the creation of the Ukrainian People's Republic (UPR) in 1917, which encouraged millions of ethnic Ukrainians residing at that time in neighbouring to Ukraine countries to initiate the unifying movement in order to establish a new independent Ukrainian State. This natural process also influenced the neighbouring Romania that after the collapse of two antagonistic empires — the Russian and the Austro-Hungarian, joined in 1918 to its territories Bessarabia and Bukovyna, which were inhabited by the indigenous Ukrainian population since ancient times.

The major reason for the increased interest of the then official Ukrainian government in this important issue was an acute need of proper provision for ethnic Ukrainians who unwillingly lived in Romania their rights and freedoms.

A vast drawback of the Ukrainian diplomacy of that time is considered to be the fact that this question was not raised during negotiations in Brest.

The author emphasizes that as Romanian troops invaded Bessarabia, a dialogue on further fate of the Ukrainian population became of merely political nature and escalated into one of the key problematic points in relations of the Ukrainian People's Republic of the time of the Central Council, the Ukrainian State of the Hetmanate era, the Directorate of the Ukrainian People's Republic, the Ukrainian Soviet Socialist Republic and the Soviet Union as a whole on the one hand and Royal Romania on the other until its final settlement in 1940.

Keywords: Central Council, Ukrainian People's Republic, Directorate, Soviet Union, Royal Romania.